

Marxismus a revizionismus

(V. I. Lenin)

Známý výrok praví, že kdyby se geometrické axiomy dotýkaly zájmů lidí, lidé by je jistě vyvraceli. Přírodovědecké teorie, které se dotýkaly starých předsudků teologie, vyvolávaly a dosud vyvolávají neurputnější boj. Není divu, že Marxovo učení, které přímo slouží výchově a organizování nejpokrokovější třídy soudobé společnosti, které ukazuje úkoly této třídy a dokazuje, že soudobý řád bude nevyhnutelně – na základě ekonomického vývoje – nahrazen novým řádem, není divu, že toto učení musilo na své vývojové dráze bojovat o každý krok.

O buržoazní vědě a filosofii, kterou oficiálně přednášejí státem placení profesori, aby ohlupovali dospívající mládež z majetných tříd a „vydrezírovali“ ji proti vnějším i vnitřním nepřítelům, není třeba mluvit. Tato věda nechce o marxismu ani slyšet a prohlašuje o něm, že je vyvrácen a potřen. Na Marxe útočí stejně horlivě jak mladí učenci, kteří si zakládají kariéru na vyvrácení socialismu, tak sešlí starci, kteří střeží odkaz všelijakých zděděných omšelých „systémů“. Růst marxismu, jeho šíření a upevňování jeho idejí v dělnické třídě nevyhnutelně způsobují, že se buržoazní výpady proti němu opakují stále častěji, zostřují se a pokaždé, kdykoli jej oficiální věda „zničí“, stává se marxismus ještě pevnější, zocelenější a životnější.

Ale ani mezi učenými, jež jsou spjata s bojem dělnické třídy a rozšířena převážně mezi proletariátem, neupevnil marxismus svou pozici zdaleka naráz. V prvních padesáti letech svého trvání (od čtyřicátých let XIX. století) bojoval marxismus proti teoriím, které mu byly od základu nepřátelské. V první polovině čtyřicátých let se Marx a Engels vypořádali s radikálními mladohegelovci, kteří zastávali stanovisko filosofického idealismu. Koncem čtyřicátých let vystupuje do popředí boj v oblasti ekonomických učeních – proti proudhonismu.¹ V padesátých letech vrcholí tento boj kritikou stran a učeních, které se projeví v bouřlivém roce 1848. V šedesátých letech se boj přenáší z oblasti obecné teorie do oblasti, jež je bližší bezprostřednímu dělnickému hnutí: vyhnání bakuninismu² z Internacionály. Počátkem sedmdesátých let se v Německu dostává na krátkou dobu

---

¹ **Proudhonismus – nevědecký, marxismu nepřátelský směr maloburžoazního socialismu, nazvaný podle svého ideologa, francouzského anarchisty Proudhona.** Proudhon kritizoval velké kapitalistické vlastnictví z maloburžoazních pozic a snil o zachování drobného soukromého vlastnictví. Navrhoval zřídit „národní“ a „směnnou“ banku, pomocí níž prý si dělníci opatří vlastní výrobní prostředky, stanou se řemeslníky a zajistí si „spravedlivý“ odbyť svých výrobků. Proudhon nechápal historickou úlohu proletariátu a odmítal třídní boj, proletářskou revoluci a diktaturu proletariátu. Jako anarchista popíral nezbytnost státu. Marx a Engels důsledně bojovali proti pokusům proudhonistů vnutit své názory I. Internacionále. **Drtivá kritika Proudhonismu je obsažena v Maxově práci „Bída filosofie“.** Rozhodný boj Marxe, Engelse a jejich stoupenců s proudhonismem skončil úplným vítězstvím marxismu.

Lenin nazýval proudhonismus „měšťáckou, šosáckou tupohlavostí“, neschopnou proniknout hlediskem dělnické třídy. Proudhonistických idejí široce využívali buržoazní „teoretikové“ k hlásání třídní spolupráce.

² **Bakuninismus – směr spojený se jménem M. A. Bakunina, ideologa anarchismu a zavilého nepřítele marxismu a vědeckého socialismu.** Bakuninovci vedli urputný boj proti marxistické teorii a taktice dělnického hnutí. Základní tezí bakuninismu je popírání jakéhokoli státu včetně diktatury proletariátu a nepochopení úlohy proletariátu ve světových dějinách. **Bakunin razil myšlenku „vyrovnání“ tříd, sjednocení „svobodných sdružení“ zdola. Tajný revoluční spolek, složený z vynikajících osobností, měl podle názoru bakuninovců řídit lidové rebelie, které propukají okamžitě. Tak například bakuninovci soudili, že v Rusku je rolnictvo připraveno k okamžitému povstání. Jejich taktika spikleneckví, okamžitých vzpour a terorismu byla dobrodružná a odporovala marxistickému učení o povstání.** Jedním z představitelů bakuninovců v Rusku byl S. G. Načajev, který udržoval těsné spojení s Bakuninem, žijícím v zahraničí. **Program spikleneckého spolku vyložili ruští bakuninovci v „revolučním katechismu“.** Roku 1869 se Načajev pokoušel vytvořit v Rusku úzkou spikleneckou

do popředí proudhonovec Mühlberger, koncem sedmdesátých let pozitivista Dühring. Oba však mají na proletariát už jen nepatrný vliv. **Marxismus již zcela vítězí nad ostatními ideologiemi dělnického hnutí.**

Na počátku devadesátých let minulého století bylo toto vítězství v základních rysech dovršeno. Dokonce i v románských zemích, kde se tradice proudhonismu udržely nejdéle, vybudovaly dělnické strany své programy a svou taktiku fakticky na marxistických základech. Obnovená mezinárodní organizace dělnického hnutí, jež spočívala v periodických mezinárodních sjezdech, se ve všem podstatném postavila naráz a téměř bez boje na půdu marxismu. Jakmile však marxismus vytlačil všechna poněkud ucelená nepřátelská učení, začaly si tendence, které toto učení vyjadřovaly, hledat jiné cesty. Změnily se formy a příčiny boje, boj však pokračoval. A tak druhých padesát let existence marxismu (devadesátá léta minulého století) začalo bojem protimarxistického směru uvnitř marxismu.

Tomuto směru³ dal jméno bývalý ortodoxní marxista Bernstein, který vystoupil s obrovským povykem a s nejucelenějšími opravami Marxova učení, s revizí Marxova učení, s revizionismem.

---

organizaci Lidová odplata. Podařilo se mu však ustavit jenom několik kroužků v Moskvě. Lidová odplata byla brzy odhalena a v prosinci 1869 ji carská vláda rozehnala.

Bakunin ve snaze proniknout do I. Internacionály požadoval, aby byl do ní přijat spolu s *Aliancí socialistické demokracie*, kterou založil roku 1868 a která zahrnovala i tajný bakuninovský spolek. Přestože se rada Internacionály rozhodla Alianci rozpustit, podířil se Bakunin tomuto rozhodnutí jenom formálně: zachoval svou tajnou organizaci apod. rouškou ženevské sekce I. Internacionály ji s původním názvem Aliance propařoval do Internacionály.

Bakunin, který chtěl opanovat generální radu, zahájil všemi prostředky boj proti Marxovi. Aliance, psali Marx a Engels, aby dosáhla svých cílů, neštití se „žádného prostředku, žádné nepoctivosti; lež, pomluva, zastrařování, zákeřnost, to všechno je jí stejně vhod“ (K. Marx – B. Engels, Spisy, sv. 18, řes. vyd. 1966, str. 365). **Pro svoji rozbíječskou řinnost byli vůdcové anarchismu Bakunin a Guillaume na haagském kongresu roku 1872 vylouřeni z I. internacionály.** Marx s Engelsem ostře odsoudili teorii a taktiku bakuninovců. Lenin charakterizoval bakuninismus jako světový názor „maloburřoy, jenž ztratil veřkerou víru ve svou záchranu“ (Spisy, sv. 18, řes. vyd. 1958, str. 19). Bakuninismus byl jedním z ideových zdrojů narodnictví. O Bakuninovi a bakuninovcích viz Marxovu a Engelsovu práci *Aliance socialistické demokracie a Mezinárodní dělnické sdružení* (1873), Engelsovy práce *Bakuninovci při práci a Emigrantská literatura* (1875) a také Leninovu práci *O prozatímní revoluční vládě* (1905) aj.

³ Jde o *bernstenismus*, oportunistický protimarxistický směr v mezinárodní sociální demokracii, který vznikl koncem XIX. v Německu a byl nazván podle Eduarda Bernsteina, nejvýraznějšího představitele revizionismu.

V letech 1896-1898 uveřejnil Bernstein v teoretickém orgánu německé sociální demokracie *Die Neue Zeit* řerii článků nazvanou „Problémy socialismu“, ve kterých se pod rouškou „svobody kritiky“ pokouřel revidovat (odtud název „revizionismus“) filosofické, ekonomické a politické základy revolučního marxismu.

Levice v německé sociální demokracii zahájila boj proti Bernsteinovi na stránkách svých novin. Pravičácké, oportunistické křídlo začalo bernsteinismus obhajovat a úřtřední výbor zaujal vůči bernsteinismu smířlivecké stanovisko a nevystoupil proti němu. **V řesopise *Die Neue Zeit* zahájil polemiku proti Bernsteinovi G. V. Plechanov článkem „Bernstein a materialismus“.**

V roce 1899 vyšly Bernsteinovy články knižně pod názvem *Předpoklady socialismu a úkoly sociální demokracie*.

Na sjezdech sociálně demokratické strany Německa – na stuttgartském (říjen 1898), hannoverském (říjen 1899 a lübeckém (září 1901) – byl bernsteinismus odsouzen, avřak strana se od Bernsteina nedistancovala, nýbrž zaujala k němu smířlivecké stanovisko. Bernsteinovci pokračovali v nezastřené propagandě revizionistických myřlenek v řesopise „Sozialistische Monatshefte“ a ve stranických organizacích.

Bernsteinismus podporovaly i oportunistické řivly ostatních stran II. internacionály. V Rusku jej obhajovali „legální marxisté“ a „ekonomisté“. Carská cenzura propustila 3 vydání Bernsteinovy knihy přeložené do Ruřtiny a Zubatov ji doporuřoval ke řtení dělníkům.

Dokonce v Rusku, kde se marxistický socialismus přirozeně držel nejdéle, protože Rusko bylo hospodářsky zaostalé a převládalo tu rolnické obyvatelstvo ubité pozůstatky feudalismu, dokonce v Rusku nám nemarxistický socialismus přímo před očima zjevně přerůstá v revizionismus. Jak v agrární otázce (program municipalizace veškeré půdy), tak ve všeobecných otázkách programu a taktiky nahrazují naši sociálarodníci odumírající, rozpadající se zbytky starého, svým způsobem uceleného a marxismu úplně nepřátelského systému stále více „opravami“ Marxe.

Předmarxistický socialismus je poražen. Pokračuje v boji ne už na své vlastní půdě, nýbrž na všeobecné půdě marxismu jako revizionismus. Podívejme se tedy, jaký je ideový obsah revizionismu.

Ve filosofii pokulhával revizionismus za buržoazní profesorskou „vědou“. Profesoři šli „zpět ke Kantovi“ a revizionismus se belhal za novokantovci⁴, profesoři omílali tisíckrát vyřčené kněžovské banality namířené proti filosofickému materialismu a revizionisté se shovívavým úsměvem drmolili (přesně podle nejnovějšího Handbuchi), že materialismus je dávno „vyvrácen“; profesoři zacházeli s Hegelem jako s „mrtvým psem“⁵ a sami hlásali idealismus, jenže tisíckrát mělčí a banálnější než hegelovský, pohrdavě krčili rameny nad dialektikou a revizionisté lezli za nimi do bahna filosofické vulgarizace vědy a nahrazovali „rafinovanou“ (a revoluční) dialektiku „prostou“ (a pokojnou) „evolucí“; profesoři si odpracovávali svůj státní plat přizpůsobující své idealistické i „kritické“ systémy vládnoucí středověké „filosofii“ (tj. teologii) a revizionisté se k nim snažili přitřít a udělat z náboženství „soukromou věc“ ne v poměru k současnému státu, nýbrž v poměru ke straně nejpokrokovější třídy.

Jaký skutečný třídní význam měly takovéto „opravy“ Marxe, o tom není třeba mluvit – to je úplně jasné. **Poznamenáváme jen, že jediným marxistou v mezinárodní sociální demokracii, jenž tyto neuvěřitelné banality, které v tomto směru napovídali revizionisté, kritizoval z hlediska důsledného dialektického materialismu, byl Plechanov.** To je nutno rozhodně zdůraznit tím spíše, že se dnes

---

Jenom bolševická strana s Leninem v čele vedla důsledný a rozhodný boj proti bernsteinismu a jeho stoupencům v Rusku. Lenin vystoupil proti nim už v roce 1899 v „Protestu ruských sociálních demokratů“ (viz Spisy, sv. 4, čes.vyd. 1952, str.167-182) a v článku „Náš program“. Boji proti bernsteinismu byly věnovány také jeho práce „Marxismus a revizionismus“, „Neshody v evropském dělnickém hnutí“ (viz Spisy, sv.16, čes.vyd. 1958, str. 356-363)

⁴ Novokantovci – představitelé reakčního směru v buržoazní filosofii, který vznikl v polovině XIX.století v Německu. Novokantovci nejreakčnější idealistické teze Kantovy filosofie a odmítali materialistické prvky, které v ní byly obsaženy. Pod heslem „Zpět ke Kantovi!“ hlásali vzkříšení kantovského idealismu a vedli boj proti dialektickému a historickému materialismu. Engels ve své knize *Ludvík Feuerbach a vyústění klasické německé filosofie* označil novokantovce za „teoretické reakcionáře“ a za ubohé eklektiky a hnidopichy.

Novokantovci v německé sociální demokracii (Eduard Bernstein, Konrad Schmidt aj.) revidovali marxistickou filosofii, ekonomickou teorii Karla Marxe a jeho učení o třídním boji a diktatuře proletariátu. V Rusku byli představiteli novokantovství „legální marxisté“ P.B. Struve, N.S. Bulgakov aj.

Lenin vystoupil proti „legálním marxistům“, kteří přenášeli novokantovství na ruskou půdu, ve svých raných pracích *Ekonomický obsah narodnictví a jeho kritika v knize pana Struva (Odras marxismu v buržoazní literatuře)*“ (1894-1895), *Nekritická kritika* (1900) a uvítal Plechanovovy články proti novokantovcům v zahraniční literatuře z konce devadesátých let, v nichž Plechanov označil Bernsteinovo a Schmidtovo novokantovství za „reakční teorii reakční buržoazie“. Všestrannou kritiku novokantovstevské filosofie podal Lenin ve své knize *Marxismus a empiriokriticismus* (1909). **Ve svých filosofických pracích dokázal, že subjektivně idealistická filosofie novokantovců je v příkrém rozporu s vědeckým poznáním přírody a společnosti, a odhalil její třídní podstatu buržoazní ideologie.** Novokantovských myšlenek využívají v současné době představitelé reakční filosofie imperialismu v boji proti marxismu-leninismu.

⁵ K. Marx, Kapitál, díl I., čes.vyd. 1954, str. 30

dělají zásadně chybné pokusy propašovat staré a reakční filosofické haraburdí pod rouškou kritiky Plechanovova taktického oportunistu.⁶

Když přecházíme k politické ekonomii, musíme především poznamenat, že v této oblasti byly „opravy“ revizionistů daleko mnohostrannější a důkladnější; snažili se zapůsobit na veřejnost „novými údaji o hospodářském vývoji“. Říkali, že v zemědělství vůbec nedochází ke koncentraci, že malovýroba v zemědělství není vytlačována velkovýrobou a že v obchodě a v průmyslu probíhá koncentrace nesmírně pomalu. Říkali, že krize jsou nyní řidší a slabší, že kartely a trusty pravděpodobně umožní kapitálu odstranit krize vůbec. Říkali, že „teorie krachu“, k němuž spěje kapitalismus, je neopodstatněná, protože tu je tendence k otupování a zmírňování třídních rozporů. A nakonec říkali, že by prý neškodilo poopravit také Marxovu teorii hodnoty podle Böhma-Bawerka.

Boj proti revizionistům v těchto otázkách vyvolal stejné plodné oživení teoretického myšlení mezinárodního socialismu jako před dvaceti lety Engelsova polemika proti Dühringovi. Argumenty revizionistů byly rozebírány na základě faktů a čísel. **Bylo dokázáno, že revizionisté současně přikrášlují soudobou malovýrobu. Nepopíratelné údaje dokazují technické a obchodní přednosti velkovýroby před malovýrobou nejen v průmyslu, ale i v zemědělství.** V zemědělství je však zbožní výroba vyvinuta mnohem slaběji a soudobí statistické a ekonomické obyčejně nedovedou dobře rozeznat ona speciální zemědělská odvětví (někdy dokonce úkony), v nichž se projevuje postupné zapojování zemědělství do směny světového hospodářství. Na troskách naturálního hospodářství se malovýroba udržuje nesmírným zhoršováním výživy, chronickým hladověním, prodlužováním pracovní doby, zhoršováním jakosti dobytka a péče o něj, zkrátka týmiž prostředky, jimiž se také udržovala domácí výroba proti kapitalistické manufaktuře. Každým svým krokem kupředu podkopává věda a technika nevyhnutelně a neúprosně základy malovýroby v kapitalistické společnosti, a úkolem socialistické ekonomie je prozkoumat tento proces ve všech jeho formách, často složitých a spletitých, dokázat malovýrobci, že se za kapitalismu nemůže udržet, že rolnické hospodářství nemá za kapitalismu žádné naděje na existenci, že rolník musí přejít na stanovisko proletáře. **Revizionisté chybovali v této otázce po vědecké stránce v tom, že povrchně zobecňovali jednostranně vytržená fakta, bez souvislosti s celým kapitalistickým řádem, a po stránce politické v tom, že ať chtěli či nechtěli, vyzývali nebo vedli rolníka, aby zaujal stanovisko podnikatele (tj. stanovisko buržoazie), místo, aby jej vedli k stanovisku revolučního proletáře.**

S teorií krizí a s teorií krizí a s teorií krachu to dopadlo u revizionistů ještě hůř. Jen velmi krátkozrací lidé a jen velmi krátkou dobu mohli pod vlivem několika let průmyslového rozmachu a rozkvětu pomýšlet na přepracování základů Marxova učení. Skutečnost ukázala revizionistům velmi rychle, že krize nezánikly: po rozkvětu nastala krize. **Změnily se formy, vzhled a charakter jednotlivých krizí, avšak krize zůstaly nezbytnou součástí kapitalistického řádu.** Koncentrací výroby zvyšovaly kartely a trusty před zraky všech anarchii výroby, existenční nejistotu proletariátu a útlak kapitálu a zostřovaly tak v dosud nevídané míře třídní rozpory. Zejména nové mamuté trusty ukázaly zvlášť názorně a ve zvlášť širokém měřítku, že kapitalismus spěje ke krachu, ať už jde o jednotlivé politické a hospodářské krize či o úplné zhroucení celého kapitalistického řádu. Nedávná finanční krize v Americe, obrovské zvýšení nezaměstnanosti v celé Evropě, nemluvě ani o blízké průmyslové

---

⁶ Viz knihu *Náčrtky o filosofii marxismu* od Bogdanova aj. Nemohu však tuto knihu rozebírat a musím se zatím omezit na prohlášení, že v nejbližší budoucnosti ukážu v několika článcích nebo ve zvláštní brožůře, že *všechno*, co bylo řečeno v textu o novokantovských revizionistech, platí v podstatě i o těchto „nových“ novohumovských a novoberkeleyovských revizionistech. (Viz Spisy, sv.14, čes.vyd. 1958)

krizi, již signalizují mnohé příznaky – to vše způsobilo, že nedávné „teorie“ revizionistů všichni zapomněli, a jak se zdá, zapomněli na ně i mnozí revizionisté sami. Jenže my na poučení, která tato intelektuální nestálost dala dělnické třídě, zapomínat nesmíme.

O teorii hodnoty je nutno říci jen to, že kromě velmi nejasných narážek a vzdychání po Böhmu-Bawerkovi revizionisté ničím k této věci nepřispěli, a proto nezanechali ve vývoji vědeckého myšlení žádné stopy.

V politice se revizionismus pokusil revidovat skutečný základ marxismu, totiž učení o třídním boji. Politická svoboda, demokracie, všeobecné hlasovací právo berou třídnímu boji živnou půdu – říkali – a způsobují, že stará poučka Komunistického manifestu, že dělníci nemají vlast, není správná. V demokracii, jakmile vládne „vůle většiny“, nelze prý ani pohlížet na stát jako na orgán třídního panství, ani se odříkat spojenectví s pokrokovou, sociálně reformistickou buržoazií proti reakcionářům.

Je nesporné, že tyto námitky revizionistů tvořily dosti ucelený systém názorů, totiž dávno známých liberálně buržoazních názorů. Liberálové vždy říkali, že buržoazní parlamentarismus odstraňuje třídy a dělení na třídy, když všichni občané bez rozdílu mají hlasovací právo, právo účastnit se státních záležitostí. Celé dějiny Evropy v druhé polovině XIX. století, celé dějiny ruské revoluce začátkem XX. století jasně dokazují, jak nesmyslné jsou takové názory. **Za svobody „demokratického“ kapitalismu se ekonomické rozdíly nezmírňují, ale zesilují a zostřují. Parlamentarismus neodstraňuje, nýbrž odhaluje podstatu nejdemokratičtějších buržoazních republik jakožto orgánu třídního útlačku.** Tím, že parlamentarismus pomáhá vzdělávat a organizovat daleko širší masy obyvatelstva než ty, které se dříve aktivně účastnily politických událostí, nepřipravuje odstranění krizí a politických revolucí, ale krajní vyhocení občanské války za těchto revolucí. **Události v Paříži na jaře 1871 a v Rusku v zimě 1905 nad slunce jasně dokázaly nevyhnutelnost takového vyhocení. Ve snaze potlačit proletářské hnutí neváhala francouzská buržoazie ani okamžik a uzavřela úmluvu s nepřítelem celého národa, s cizím vojskem, které vyplenilo její vlast.** Kdo nechápe nevyhnutelnou vnitřní dialektiku parlamentarismu a buržoazního demokratismu, která vede k ještě ostřejšímu řešení sporu než v dřívějších dobách, k řešení sporu hromadným násilím, ten nikdy nebude sto provádět na půdě parlamentarismu zásadně důslednou propagandu a agitaci, která by skutečně připravovala dělnické masy k vítězné účasti v takových „sporech“. Zkušenosti se spolky, dohodami a bloky se sociálreformistickým liberalismem na Západě, s liberálním reformismem (kadeti) v ruské revoluci přesvědčivě ukázaly, že takové dohody jen otupují vědomí mas, že neposilují, nýbrž oslabují skutečný význam jejich boje, protože spojují bojovníky se živly nejméně schopnými boje, nejkolisavějšími a nejzrádnějšími. **Francouzský millerandismus⁷, jenž byl největší zkušeností s uplatněním revizionistické politické taktiky v širokém, skutečně národním měřítku, byl praktickou ukázkou, kam vede revizionismus, že na něj proletariát celého světa nikdy nezapomene.**

---

⁷ *Millerandismus* – oportunistický směr v sociální demokracii, nazvaný podle francouzského reformistického socialisty Etienne Alexandra Milleranda, který v roce 1899 vstoupil do reakční buržoazní francouzské vlády a podporoval její protilidovou politiku. Millerandův vstup do buržoazní vlády byl výrazným projevem politiky třídní spolupráce oportunistických předáků sociální demokracie s buržoazií, odmítnutím revolučního boje a zrazením zájmů pracujících tříd. Lenin, který označil millerandismus za revizionismus a renegátství, upozorňoval, že sociálreformisté, vstupující do buržoazní vlády, byli vždy jen nastrčenými figurkami, zástěrkou pro kapitalisty, nástrojem ke klamání mas touto vládou.

Ekonomické a politické tendence revizionismu přirozeně doplňoval jeho poměr ke konečnému cíli socialistického hnutí. „Konečný cíl není ničím, hnutí je vším“ – tato okřídlená Bernsteinova slova vyjadřují podstatu revizionismu lépe než mnohé dlouhé úvahy. Určovat svůj postup od případu k případu, přizpůsobovat se denním událostem, drobným politickým obrátům, zapomínat na stěžejní zájmy proletariátu a základní rysy celého kapitalistického řádu, celého kapitalistického vývoje, obětovat tyto stěžejní zájmy skutečným nebo domnělým chvilkovým výhodám – to je revizionistická politika. A přímo z podstaty této politiky jasně vyplývá, že může nabývat nesmírně rozmanitých forem a že každá jen trochu „nová“ otázka, každý jen trochu neočekávaný a nepředvídaný obrát událostí, i kdyby měnil základní linii vývoje jen velmi nepatrně a jen zcela nakrátko, povede vždy nevyhnutelně vždy k těm či oněm odrůdám revizionismu.

Nevyhnutelnost revizionismu je dána jeho třídními kořeny v soudobé společnosti. Revizionismus je mezinárodní jev. Žádný jen trochu zkušenější a myslící socialista nemůže mít nejmenší pochybnosti o tom, že poměr mezi ortodoxy a bernsteinovci v Německu, mezi guesdovci a jaurèsovci (nyní zvláště broussovci) ve Francii⁸, mezi Sociálně demokratickou federací a Nezávislou dělnickou stranou v Anglii⁹, mezi Brouckèrem a Vanderveldem v Belgii, mezi integralisty¹⁰ a reformisty v Itálii, mezi

---

⁸ *Guesdovci* – revoluční marxistický směr ve francouzském socialistickém hnutí na konci XIX.století a na počátku XX.století v čele s Julesem Guesdem a Paulem Lafarguem. Roku 1882, po rozštěpení Francouzské dělnické strany na saintétienském sjezdu, vytvořili guesdovci samostatnou stranu se starým názvem. Zůstali věrni lehavreskému programu strany z roku 1880, jehož teoretickou část napsal Marx, a hájili samostatnou revoluční politiku proletariátu. Měli velký vliv v průmyslových střediscích Francie a sdružovali pokrokové příslušníky dělnické třídy.

V roce 1901 se stoupenci revolučního třídního boje v čele s Guesdem sjednotili v Socialistickou stranu Francie (její členové začali být podle vůdce strany Guesda nazýváni také guesdovci). V roce 1905 se guesdovci sjednotili s reformistickou Francouzskou socialistickou stranou. Za imperialistické války 1914-1918 zradilo vedení této strany (Guesde, Sembat aj.) dělnickou třídu a přešlo na pozici sociálšovinismu.

Jaurèsovci – stoupenci francouzského socialisty Jeana Jaurèse, který v 90.letech vytvořil spolu s Alexandrem Millerandem skupinu “nezávislých socialistů” a stál v čele pravičáckého, reformistického křídla ve francouzském socialistickém hnutí. Jaurèsovci hlásali “svobodu kritiky” a pod tímto heslem začali revidovat základní marxistické poučky a obhajovat třídní spolupráci mezi proletariátem a buržoazií. V roce 1902 založili reformistickou Francouzskou socialistickou stranu.

Broussovci (posibilisté) (Paul Brousse, Benoit Malon aj.) – maloburžoazní reformistický směr, který vznikl v 80.letech XIX.století ve francouzském socialistickém hnutí a odváděl proletariát od revolučních metod boje. Roku 1882 založili posibilisté Dělnickou sociálně revoluční stranu; odmítali revoluční program a revoluční taktiku proletariátu, zamlžovali socialistické cíle dělnického hnutí a doporučovali, aby se boj dělníků omezil jen na to, co je „možné“ (possible) – odtud pochází i název strany. Vliv posibilistů se rozšířil hlavně v hospodářsky zaostalejších krajích Francie a v méně vyspělých vrstvách dělnické třídy. Později vstoupila většina posibilistů do reformistické **Francouzské socialistické strany, která vznikla v roce 1902.**

⁹ *Sociálně demokratická federace* anglická socialistická organizace, založená roku 1884. Kromě reformistů (Hyndmana) a anarchistů k ní patřila i skupina marxistických revolučních sociálních demokratů (H.Quelch, T.Mann, E.Aveling, Eleanor Marxová-Avelingová a jiní), kteří tvořili levé křídlo socialistického hnutí v Anglii. **Engels kritizoval Sociálně demokratickou federaci za dogmatismus a sektářství, za to, že byla odtržena od masového dělnického hnutí a ignorovala jeho zvláštnosti.** V r. 1907 se federace přejmenovala na Sociálně demokratickou stranu, která pak v roce 1911 spolu s levicí Nezávislé dělnické strany vytvořila Britskou socialistickou stranu; **v roce 1920 vytvořila tato strana se Socialistickou jednotnou skupinou Komunistickou stranu Velké Británie.**

Nezávislá dělnická strana (The Independent Labour party) – reformistická organizace, kterou založili v roce 1893 vedoucí činitelé „nových tradeunionů“, kdy v Anglii oživil stávkový boj a zesílilo hnutí za samostatnou politiku dělnické třídy, nezávislou na buržoazních stranách. Do Nezávislé dělnické strany vstoupili členové nových i starých tradeunionů, představitelé inteligence a maloburžoazie, kteří byli pod vlivem Fabiánské společnosti. Stranu vedl Keir Hardie. Ve svém programu si vytyčila boj za kolektivní vlastnictví všech výrobních

bolševiky a menševiky v Rusku je v podstatě všude stejný přes nesmírnou rozmanitost dnešních národnostních poměrů a historických momentů ve všech těchto zemích. „Rozdělení“ uvnitř soudobého mezinárodního socialismu probíhá v podstatě již dnes v různých zemích světa *jedním* směrem, což je důkazem obrovského pokroku ve srovnání s tím, co bylo před 30-40 lety, kdy v různých zemích bojovaly uvnitř jednotného mezinárodního socialismu nestejnorodé tendence. A onen „revizionismus zleva“, který se nyní objevil v románských zemích jako „revoluční syndikalismus“¹¹, se rovněž přizpůsobuje marxismu a „vylepšuje“ jej: Labriola v Itálii a Lagardelle ve Francii se napořád odvolávají od špatně pochopeného Marxe k správně chápanému Marxovi.

Nemůžeme se tu zabývat rozbořem ideového obsahu *tohoto* revizionismu, který se zdaleka ještě nevyvinul jako revizionismus oportunistický, nestal se ještě mezinárodním jevem, neprodělal ani jednu velkou praktickou srážku se socialistickou stranou třeba jen v jedné zemi. Proto se omezíme na „revizionismus zprava“, o němž jsme se zmínili výše.

V čem spočívá jeho nevyhnutelnost v kapitalistické společnosti? Proč je hlubší, než rozdíly v národních zvláštnostech a ve vývojových stupních kapitalismu? Proto, že v každé kapitalistické zemi jsou vedle proletariátu vždy široké vrstvy maloburžoazie, drobných podnikatelů. Kapitalismus vznikl a ustavičně vzniká z malovýroby. Vytváří nezbytně znovu celou řadu „středních vrstev“ (doplňk továrny, domácká práce, malé dílny rozseté po celé zemi pro potřeby velkopřemyslu, např. pro výrobu jízdních kol a aut atd.). Tito noví malovýrobci jsou zase stejně nevyhnutelně sráženi do řad proletariátu. Je zcela přirozené, že do řad širokých dělnických vrstev proniká znovu a znovu maloburžoazní světový názor. Je zcela přirozené, že tomu tak musí být a že tomu tak bude vždy až do peripetií proletářské revoluce, neboť by bylo velikým omylem domnívat se, že k uskutečnění takové revoluce je nutná „úplná“ proletarizace většiny obyvatelstva. **To, co nyní prožíváme často jen ideově, spory o teoretické opravy Marxe, to, co se nyní v praxi ukazuje jen v jednotlivých dílčích otázkách dělnického hnutí jako taktické neshody s revizionisty a roztržky na této půdě, to dělnická třída bezpodmínečně ještě prožije v daleko větším měřítku, až proletářská revoluce zostří všechny sporné otázky, až soustředí všechny neshody v bodech, které mají přímo bezprostřední význam pro určení postupu mas, až je donutí v zápalu boje oddělovat nepřátele od přátel, vylučovat ze svých řad špatné spojence, aby mohly být nepříteli zasazeny rozhodné rány.**

Ideový boj revolučního marxismu s revizionismem koncem XIX.století je jen předehrou k velikým revolučním bitvám proletariátu, který jde kupředu k úplnému vítězství své věci přes všechna kolísání a všechnu slabost maloměšťáků.

---

prostředků, prostředků rozdělování a směny, zavedení osmihodinového pracovního dne, zákaz práce dětí, zavedení sociálního pojištění a podpor v nezaměstnanosti.

¹⁰ *Integralisté* – stoupenci „integrálního“ (celistvého) socialismu, který byl odrůdou maloburžoazního socialismu. Vůdcem integralistů byl Enrico Ferri. Integralisté jako centristický směr v Italské socialistické straně bojovali v prvním desetiletí tohoto století v mnohých otázkách proti reformistům, kteří zaujímali krajně oportunistické stanovisko a spolupracovali s reakční buržoazií.

¹¹ „*Revoluční syndikalismus*“ – maloburžoazní poloanarchistický směr, který se objevil koncem XIX.století v dělnickém hnutí mnoha západoevropských zemí.

Syndikalisté popírali nutnost politického boje dělnické třídy, vedoucí úlohu strany a diktaturu proletariátu. Domnívali se, že odbory (syndikáty mohou zorganizováním generální stávkou dělnictva svrhnout kapitalismus bez revoluce a převzít řízení výroby do svých rukou. Lenin upozorňoval, že revoluční syndikalismus byl „v mnohých zemích přímým a nevyhnutelným následkem oportunismu, reformismu a parlamentního kretenismu“ (Spisy, sv.13, čes.vyd.1956, str.161)

Přepsáno z:

V. I.Lenin, Vybrané spisy svazek I, nakladatelství Svoboda, Praha 1972

Přepsal: Lukáš Sluka